

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE AND PROBLEMS OF PRACTICAL IMPLEMENTATION

Лідіч Б.В., аспірант кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін

Інститут права та суспільних відносин Закладу вищої освіти

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

orcid.org/0009-0009-5239-7277

У статті досліджено питання правового регулювання інклюзивної освіти в Україні, питання забезпечення освіти осіб з інвалідністю в Україні, зокрема питання надання інклюзивної освіти, створення безбар'єрного освітнього середовища та впровадження інклюзивних практик. Розкрито роль державного регулювання. Проаналізовано чинне законодавство і нормативно-правову базу у сфері освіти для людей з інвалідністю. Увагу зосереджено на проблемах реалізації права на освіту, бар'єрах фізичного, психологічного та соціального характеру. Розглянутий досвід навчальних закладів, в яких існують спеціальні та інклюзивні класи для учнів з особливими освітніми потребами. Визначено, що інклюзивна освіта має розглядатися не лише як інструмент професійної підготовки, але й як засіб соціальної інтеграції та особистісного розвитку. Наголошено на необхідності комплексного підходу, що поєднує зусилля державних органів, освітніх закладів, громадських і недержавних організацій для забезпечення рівних освітніх можливостей. Для людей з інвалідністю гарантована освіта в Україні, але вона має бути доступною та інклюзивною для її здобувачів. Є потреба у наданні адаптивного обладнання, мобільного обладнання та допоміжних засобах в інклюзивні класи та навчальні середовища. Освітній простір для людей з інвалідністю повинен мати певну структуру, у якій кожен учень або студент може досягнути найбільш високих результатів у навчанні. Проаналізовано, що соціальний розвиток та саморозвиток також можуть бути результатом правильно сформованого навчального простору, де людина з інвалідністю забезпечується усіма можливостями як ергономічного, так і соціально-підтримуючого середовища.

Визначено, що інтеграція людей з інвалідністю в суспільство є дуже важливою як для самої людини окремо, так і для суспільства в цілому. Кожна людина може зробити певний внесок у свою сферу діяльності, тому що має певні особливі здібності і таланти у різних сферах, має свої задатки і потенціал. Для людини і для суспільства в цілому є важливим щоб потенціал людини розкривався в повній мірі. Для людини це самореалізація, а для суспільства це нові винаходи, ідеї, підходи, здобутки, досягнення.

Ключові слова: освіта осіб з інвалідністю, інклюзивна освіта, адміністративно-правове забезпечення, інклюзивне навчання, безбар'єрне середовище, соціальна підтримка, нормативно-правове регулювання, інклюзія.

The article examines the issue of legal regulation of inclusive education in Ukraine, the issue of ensuring education for persons with disabilities in Ukraine, in particular the issue of providing inclusive education, creating a barrier-free educational environment and implementing inclusive practices. The role of state regulation is revealed. The current legislation and regulatory framework in the field of education for people with disabilities are analyzed. Attention is focused on the problems of implementing the right to education, barriers of a physical, psychological and social nature. The experience of an educational institution in which there are special and inclusive classes for students with special needs is considered. It is determined that inclusive education should be considered not only as a tool for professional training, but also as a means of social integration and personal development. The need for a comprehensive approach that combines the efforts of state bodies, educational institutions, public and non-governmental organizations to ensure equal educational opportunities is emphasized. Education is guaranteed for people with disabilities in Ukraine, but it must be accessible and inclusive for its applicants. There is a need to provide adaptive equipment, mobile equipment and assistive devices in inclusive classrooms and learning environments. The educational space for people with disabilities must have a certain structure in which each pupil or student can achieve the highest learning results. It has been analyzed that social development and self-development can also be the result of a properly formed learning space, where a person with disabilities is provided with all the possibilities of both an ergonomic and a socially supportive environment. It has been determined that the integration of people with disabilities into society is very important both for the person himself individually and for society as a whole. Each person can make a certain contribution to his field of activity, because he has certain special abilities and talents in different areas, has his own inclinations and potential. For a person and for society as a whole, it is important that a person's potential is fully revealed. For a person, this is self-realization, for society, it is new inventions, ideas, approaches, achievements, achievements.

Key words: education of persons with disabilities, inclusive education, administrative and legal support, inclusive education, barrier-free environment, social support, regulatory and legal regulation, inclusion.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах, особливо в контексті повномасштабної війни, проблема інклюзивної освіти набуває особливої актуальності через зростання кількості осіб з інвалідністю серед цивільного населення та ветеранів бойових дій. Це зумовлює нагальну потребу у вдосконаленні державної політики у сфері освіти, професійної підготовки, перепідготовки та соціальної адаптації осіб з інвалідністю, а також у створенні доступного освітнього середовища й ефективних адміністративно-правових механізмів забезпечення рівного доступу до якісної освіти на всіх рівнях. Це зумовлює необхідність подальшого системного розвитку адміністративно-правових норм і механізмів правового регулювання освіти осіб з інвалідністю з урахуванням сучасних викликів і міжнародних стандартів.

Відповідно до статті 3 Конституції України, життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека людини визнається найвищою соціальною цінністю [1], що означає, що особи з обмеженими можливостями повинні мати гарантії реалізації цих прав. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» у статті 1 встановлює, що особи з інвалідністю мають повну сукупність соціально-економічних, політичних і особистих прав та свобод, закріплених Конституцією, законами України та міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України [2]. Люди з інвалідністю користуються не лише загальними правами громадян, а й додатковими соціальними пільгами, встановленими спеціально для осіб з інвалідністю.

У статті 2 закону «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» є визначення поняття особа з інвалідністю. Особа з інвалідністю – це особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації її прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист. Дискримінація за ознакою інвалідності забороняється [2]. У забезпеченні прав осіб з інвалідністю є важливим правовий аспект, що передбачає законодавче закріплення державної політики та правове регулювання.

В Україні існують закони а також нормативно-правова база з питань інклюзивної освіти [18], а саме:

- Конвенція ООН про права дитини, від 20 листопада 1989 р., П. 1 ст. 23: «Дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства»; [18]

- Конституція України, ст. 53 «Кожен має право на освіту»; [18]

- Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти»; [18]

- Наказ МОН про порядок утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти від 22.08.2025 №1182, зареєстрований в Міністерстві 18.09.2024 за №1408/42753; [18]

- Ст. 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю: «Держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя» (ратифікована Україною у 2009 році) [18].

Основною метою інклюзивної освіти є подолання явища відчуження, створення умов для активної взаємодії та повноцінної інтеграції кожного учасника суспільного процесу. Подібний досвід є у Регіональному центрі професійної освіти інноваційних технологій будівництва та промисловості м. Харків [19]. У цьому освітньому закладі навчаються учні, які мають особливі потреби у навчанні. Вказано, що 91 учень з особливими потребами мають умови, для того щоб займатися спортом та творчістю, опанувати професію. Під час навчання також є можливість заробляти. Краще навчатись та соціалізуватися у центрі допомагає взаємодія з однолітками, як стверджує та наполягає на реалізації такого підходу директорка ДНЗ «РЦПО інноваційних технологій будівництва та промисловості» Наталія Юкляєвська. Для 13% учнів, які мають особливі освітні потреби, сформовано 5 інклюзивних і 6 спеціалізованих груп. Опанувати професію маляра, електрика, квітникаря-озеленювача та штукатура можуть учні, які мають порушення слуху, зору, опорно-рухового апарату чи інтелектуального розвитку.

Ключовим інструментом упровадження такого підходу в систему освіти в Україні має стати формування спеціальних умов навчання, які забезпечують реальну доступність освітнього простору. Ергономіка та інклюзивний дизайн, як зазначає Фоменко О. О., є взаємопов'язаними поняттями [5], які прагнуть незалежно від фізичних можливостей створювати однаково доступне і комфортне середовище. У 2018 році були впроваджені норми для державного будівництва щодо інклюзивності споруд та будівель «ДБН 2.2 В-40:2018». Впроваджені норми враховують ергономічні принципи, які створюють позитивні можливості для людей з інвалідністю.

На думку Л. Б. Лук'янової, головними перешкодами в навчальному процесі для дорослих осіб з інвалідністю є кілька взаємопов'язаних груп бар'єрів: фізичні, що

пов'язані з обмеженнями рухових чи сенсорних можливостей; психологічні, зумовлені відсутністю внутрішньої мотивації, заниженою самооцінкою або сумнівами у власній здатності до навчання; соціальні, що стосуються реалізації права на освіту й відповідне працевлаштування, а також браку розуміння перспектив практичного застосування отриманих знань; освітні, пов'язані з прогалинами у знаннях, тривалими перервами у навчанні чи недостатніми навичками самоосвіти; та морально-вольові, які передбачають необхідність наполегливості, самодисципліни й внутрішньої сили для досягнення успіху в освітньому процесі [6].

На думку Коляденко Н. В., альтернативою традиційному очному навчанню може стати дистанційне навчання, яке забезпечує ряд переваг: студент може навчатися вдома без необхідності фізичної присутності, отримувати високоякісний освітній продукт, виключається суб'єктивне ставлення викладача, що часто проявляється у зниженні вимог або дискримінації під час очного навчання, а також студент може спілкуватися з одногрупниками на форумах без виникнення до себе особливого ставлення [7, с. 42].

До основних чинників, що ускладнюють здобуття формальної чи неформальної освіти, належить відсутність адаптації більшості навчальних закладів до потреб студентів з інвалідністю – архітектурна недоступність будівель, віддаленість освітніх центрів, технічна не оснащеність аудиторій [7, с. 44].

Не менш суттєвою проблемою є недостатня підготовка викладачів, які часто не мають спеціальних знань і практичних умінь для ефективної роботи з такими студентами. Проблема є низький рівень толерантності з боку інших здобувачів освіти. Важливою перешкодою залишається вузьке уявлення про мету освіти людей з обмеженими можливостями, коли вона сприймається лише як інструмент для подальшого працевлаштування, а не як шлях до особистісного розвитку. Такий підхід обмежує можливості. Для осіб з інвалідністю спектр професій, у яких вони реально можуть знайти роботу, залишається вкрай вузьким. Найбільш затребуваними залишаються галузі «Психологія», «Педагогіка», «Інформаційні технології» та «Бухгалтерський облік і аудит». Освіта для людей з інвалідністю має цінність навіть тоді, коли вона спрямована не лише на професійне працевлаштування, а на саморозвиток, самоактуалізацію, формування впевненості у власних силах і розширення світогляду [6, с. 15].

Обидва підходи до розвитку у сфері освіти для осіб з інвалідністю є надзвичайно важливими й мають великі перспективи для України. У Концепції освіти в Україні підкреслюється, що професійне навчання осіб з інвалідністю має значний суспільний ефект, адже сприяє зменшенню напруженості на ринку праці, підвищенню продуктивності суспільної діяльності та розв'язанню низки соціальних проблем.

В умовах економічної нестабільності люди з інвалідністю залишаються однією з найменш захищених категорій населення, тому держава, разом із громадськими й благодійними організаціями повинна спрямовувати свої зусилля на створення цілісної системи умов – педагогічних, психологічних, медичних, соціально-економічних і правових, які забезпечують можливість реалізації їхнього права на гідну освіту відповідно до індивідуальних особливостей і можливостей. Освітня діяльність у житті людини з інвалідністю може мати різні цілі: підвищення рівня загальної освіченості, набуття або оновлення професійних навичок, розкриття творчого потенціалу, інтелектуальний розвиток, адаптація до умов власного стану чи інтеграція в соціально-громадське середовище. Головна мета такої освіти полягає у відновленні та зміцненні фізичних, психоемоційних, соціальних і трудових можливостей людини, у формуванні активної життєвої позиції та забезпеченні повноцінного включення до суспільного життя відповідно до її здібностей.

Науково-методичний центр освіти дорослих Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького спільно з громадською організацією “Благодійне об’єднання «Соціальний фонд»” здійснює практичні кроки у сфері навчання осіб з інвалідністю, що підтверджує актуальність і дієвість описаних підходів. Діяльність центру зосереджена на роботі з молоддю, яка має інвалідність, залучаючи її до просвітницьких і культурно-освітніх ініціатив, мовних курсів і тренінгових програм, спрямованих на соціальну інтеграцію, розширення можливостей самореалізації та формування навичок ефективного спілкування та співпраці. Такі форми освітньої діяльності відкривають нові шляхи до професійного та особистісного розвитку, сприяють подоланню ізоляції й розширенню кола соціальних контактів. У межах системи освіти людей з інвалідністю звичні дидактичні й педагогічні принципи набувають нового змісту, адже провідними функціями педагогіки стають: компенсаторна, що передбачає відновлення втрачених або нереалізованих можливостей навчання й професійного розвитку; корекційна, пов’язана з адаптацією змісту й умов навчання до особистих освітніх потреб; та підтримувальна, що полягає у наданні соціально-психологічної допомоги й супроводі учня або студента на освітньому шляху [8, с. 156].

В останні роки в Україні активізувалася діяльність, яка спрямовується на інтеграцію людей з інвалідністю в суспільство. Розширюється доступність освіти відповідно до індивідуальних потреб і здібностей. Особливої уваги заслуговує міжнародний досвід, який пропонує людям з особливими потребами різноманітні доступні форми навчання: індивідуальну, дистанційну, екстерну, у межах «шкіл консультаційних класів», «шкіл другого шансу», «вечірніх шкіл» та інші інклюзивні освітні формати [6].

Н. Коляденко зазначає, що люди з інвалідністю належать до найбільш соціально вразливих категорій населення, оскільки не завжди можуть конкурувати на ринку праці нарівні зі здоровими людьми, а набуття професійних знань і практичних умінь значно підвищує їхні шанси на гідне працевлаштування [7, с. 69].

Сучасні проблеми інклюзії також можна вирішувати за допомогою телекомунікацій, баз даних, доступу до наукової та навчально-методичної інформації через Інтернет-класи, частково дистанційного формату навчання та обладнання робочих навчальних місць з урахуванням потреб людей з інвалідністю. Дистанційне навчання має певні переваги, але воно не вирішує проблеми соціалізації, може посилювати ізоляцію та не завжди стимулює мотивацію. Успішний розвиток освіти для людей з інвалідністю можливий лише через партнерство державних органів, громадських та недержавних організацій.

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» реалізує комплексний підхід до інклюзивної освіти, поєднуючи кращі зарубіжні практики, міжнародну співпрацю, підготовку фахівців та забезпечення прав студентів на навчання. Особлива увага приділяється інтеграції сучасних методів і інструментів інклюзивного навчання, освітній адаптації, психологічній підтримці та соціальному супроводу студентів з особливими освітніми потребами [9, 10; 11, 12].

Як перший інклюзивний ЗВО України, університет протягом 27 років застосовує системний підхід, що поєднує навчальне середовище, медико-соціальну підтримку та реабілітаційні технології [11, 12; 13]. Центр інклюзивних технологій навчання забезпечує профілактику, адаптацію, контроль стану здоров’я та реабілітаційну підтримку, залучаючи психологів, реабілітологів та сурдоперекладачів [13]. Інклюзивна навчання відпо-

відає європейським стандартам, а середовище – принципам універсального дизайну. Засновник університету П. М. Таланчук обґрунтував доступність вищої освіти як ключову умову розвитку особистості та демократичного суспільства [9–13].

За 26 років університет підготував близько 200 тисяч фахівців, у тому числі понад 11 тисяч студентів з особливими освітніми потребами. Нині 428 здобувачів з інвалідністю навчаються у структурних підрозділах університету, з них 199 у регіональних інститутах ТВСП та 229 у базовій структурі. Діяльність відзначена Книгою рекордів України за найбільшу кількість випускників з інвалідністю з одного закладу (№ 34/01-16579 від 07.12.2018 р.). На XXIV Міжнародній науково-практичній конференції «Інклюзивне освітнє середовище» відзначено ефективність системної моделі інклюзивної освіти [13].

У статті Таланчук І.В. аналізується освіта людей з інвалідністю як об’єкт адміністративно-правового регулювання державної політики в Україні. Констатується, що суспільство пройшло складний шлях у своєму ставленні до людей з інвалідністю – від агресивного неприйняття до усвідомлення необхідності їхньої інтеграції в громаду. У сучасних умовах доведено актуальність розробки та впровадження заходів щодо професійної підготовки всіх працездатних та людей з інвалідністю, які бажають працювати, з метою їх інтеграції в суспільство. Таланчук І. В. звертає увагу на те, що велика частина людей з інвалідністю є безробітними але працездатними. Причиною такого рівня безробіття серед людей з інвалідністю є відсутність необхідної освіти. Також Таланчук І. В. зазначає, що хоча світовою спільнотою й українським суспільством визнається право людей з інвалідністю на працевлаштування, однак люди з інвалідністю зіштовхуються з труднощами на шляху до одержання освіти та роботи. Тому, необхідно здійснювати контроль над виконанням уповноваженими органами або особами наявних документів нормативно-правової бази у сфері охорони прав людей з інвалідністю [14–17].

Висновок. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що інтеграція людей з інвалідністю в суспільство є важливим напрямком діяльності держави. Для інтеграції важливо забезпечити освіту, можливість працевлаштування та самореалізацію. Наявна нормативно-правова база України створює підґрунтя для забезпечення рівного доступу до освітніх можливостей, однак практична реалізація цих прав потребує подальшого вдосконалення, зокрема створення безбар’єрного освітнього середовища та впровадження ефективних інклюзивних практик. Важливо розглядати освіту для осіб з інвалідністю не лише як засіб професійної підготовки, але й як інструмент соціальної інтеграції, розвитку особистісного потенціалу та самореалізації.

Забезпечення рівних умов для навчання передбачає ергономіку з урахуванням усіх освітніх потреб, підготовку педагогів, формування толерантного середовища у суспільстві та впровадження гнучких форм здобуття освіти, наприклад частково дистанційного навчання, з перевагою здійснення освітнього процесу в форматі очного навчання. Ефективна реалізація державної політики у цій сфері можлива лише за умови взаємодії органів влади, освітніх установ, громадських організацій і самого громадянського суспільства. Таким чином, створення повноцінної системи адміністративно-правового забезпечення освіти осіб з інвалідністю має стати не лише юридичним, а й моральним обов’язком держави, спрямованим на формування інклюзивного, справедливого та гуманного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 20.12.2025).
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 21. С. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/875-12> (дата звернення 20.12.2025).
3. Соболев Є. Захист прав і свобод інвалідів через призму реалізації людиноцентристського підходу в діяльності органів публічної влади. 2019. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/4/25.pdf> (дата звернення 01.12.2025).
4. Куца А. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів : автореф. на здобуття канд.юр. наук. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2011. С. 24 URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/59e017d9-738d-4cf5-a707-b0876e58e747/content> (дата звернення 23.10.2025).
5. Фоменко О.О. Ергономіка та інклюзивний дизайн URL: <https://jrn1.knutd.edu.ua/index.php/artdes/article/download/1722/1599> (дата звернення 23.10.2025).
6. Лук'янова Л. Б. Концепція освіти дорослих в Україні. ПП Лисенко М. М. Ніжин, 2011. С. 24 URL: <https://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/issue/archive> (дата звернення 22.10.2025).
7. Коляденко Н. В. Особливості організаційно-методичного забезпечення професійного навчання інвалідів. Професійне навчання безробітних на виробництві (організаційно-методичний аспект) : навч. посібник / за заг. ред. Л. М. Капченка. ІПК ДСЗУ. Київ, 2009. С. 66–76 URL: <https://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/issue/archive> (дата звернення 23.10.2025).
8. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В. К., 2012. 216 с. URL: https://pano.pl.ua/images/FILES/inkluz_osvita/vydannya/Inval_ta_susp.pdf (дата звернення 23.10.2025).
9. Таланчук П. М. Освіта і розвиток людини в умовах сучасного суспільства. Київ : Університет «Україна», 2008. 256 с.
10. Таланчук П. М. Інклюзивна освіта як стратегія соціального розвитку. *Вісник НАПН України*. 2013. № 4. С. 18–25.
11. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
12. Таланчук П. М., Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі. Київ : Соціформ, 2004. 248 с.
13. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» : офіційний сайт. URL: <https://uu.edu.ua> (дата звернення: 29.12.2025).
14. Таланчук І.В. Історичні аспекти адміністративно-правового регулювання освіти інвалідів . *Науковий журнал Інформація і право* №2 (11) С.79-87 URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000484460> (дата звернення 20.11.2025).
15. Працевлаштування людей з інвалідністю: кращі практики: метод. посіб. / Базиленко А., Таланчук І., Давиденко Г. та ін.; за загальною редакцією А. Базиленко. – К.: Університет «Україна», 2022. – 198 с.
16. Соціалізація молоді з особливими освітніми потребами: кращі практики: метод. посіб. / Базиленко А., Таланчук І., Давиденко Г. та ін.; за загальною редакцією А. Базиленко. К.: Талком, 2020. 128 с. ISBN 978-617-7832-82-8
17. Вища освіта осіб з інвалідністю в Україні як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Публічне право*. – 2017. – № 4. – С. 91-97. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2017_4_14
18. Нормативно-правова база з питань інклюзивної освіти в Україні URL: <http://www.kharkivosvita.net.ua/document/6248> (дата звернення 22.12.2025).
19. Інклюзивний підхід у ДНЗ «РЦПО інноваційних технологій будівництва та промисловості» URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/profesiyno-tekhnichna-osvita/reforma-profesiynoi-osviti/popularizatsiya-profesiynoi-osviti-i-robotnichikh-profesiy/krashchi-praktiki-profesiyno-tekhnichnoi-osviti/inkluzivna-osvita-sport-dlya-lyudey-z-invalidnistyu-ta-4-npts-za-2-roki-keys-regionalnogo-tsentr-innovatsiynikh-tehnologiy-budivnitstva-ta-promislovosti-kharkiv> (дата звернення 22.12.2025).
20. Лідіч Б. В. Правове регулювання інклюзивної освіти в Україні. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18–19 листопада 2020 р.). Ч. 1 / за ред. П. М. Таланчука. Київ : Університет «Україна», 2020. С. 268.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.11.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
 Дата публікації: 31.12.2025